Forordning
om
Giærder, samt Tuers Jævning, med videre Jordbruget i Island vedkommende.

Christiansborg Slot, den 13de Maji 1776.

KIØBENHAVN,
Trykt hos Directeuren over Hans Kongelige Majestæts og Universitæts Bogtrykkerie, Nicolaus Christian Høpffner.

Vi Christian den Syvende, af Guds Naade Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsteen, Stormarn og Dytmarsken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, &c. &c.

Giøre alle vitterligt: at, da Vi, ligesom Vore Høylovlige Forfædre, stedse have draget al faderlig Omsorg for, at Island kunde ophielpes, og Vore der boende kiære og troe Undersaatters Vilkaar forbedres, og altsaa til den Ende ladet med Fliid undersøge de Aarsager, som maatte findes hinderlige derudi, som og befalet, at udfinde de Midler, ved hvilke det kunde opreyses og komme paa Fode igien; Saa ere, iblandt adskillige Hindringer, disse i Besynderlighed tillige blevne Os allerunderdanigst forestilte, at Tunene eller Hiemme-Markerne paa de fleste Gaarde, tvertimod Lands-Loven, ere uden Giærder, og mange desuden med Tuer opfyldte, hvilket første foraarsager, at de ikke uden største Besværlighed kunne vogtes imedens Græsset voxer, og den øvrige Tiid af Heste og Qvæg overfares og nedtrædes; Det andet, nemlig Tuerne, udfordrer idelig og megen Giødning, uden at bringe saadan Frugt og Nytte, som kan svare dertil, eftersom de meer end den jævne Mark ere ud-

udsatte for Frost og Stormvinde, hvoraf de løsnes, udtæres, Jorden i dem bliver død, og de begroes med Mos, om de ikke idelig giødes; Herforuden maae Bonden anvende firedobbelt Tiid og Arbeyde paa at slaae Høet af og imellem dem, hvilket alt giør hans Høe-Avling møysommelig og kostbar, og altsaa spilder hans Giødsel, Tiid og Arbeyde.

Da nu Jordens tilbørlige Dyrkning og Benyttelse er Grundvolden og Hoved-Støtten til et Lands Velmagt, men dens Forsømmelse derimod Veyen til Vanmagt og Mangel; Saa have Vi fundet det høyst fornødent, til Jordbrugets sande Forbedring og Oprettelse, følgende herved Allernaadigst at anordne og befale:

1.

Omkring alle Gaarde og Tune eller Hiemme-Marker, hvad enten Gaardene beboes af Bønder eller Embeds-Mænd, Geistlige eller Verdslige, hvor enten ingen, eller og ikke fuldkommen gode Giærder ere opsatte, skulle herefter, paa alle de Stæder, hvor det lader sig giøre, opføres forsvarlig høye Giærder af Steen, saaledes, at et voxet Menneske kan gaae paa Giærdet frem og tilbage, uden at nogen Steen deraf skal udfalde; Dette Slags Giærde skal i det mindste være 2 Alen høyt, samt det meeste som mueligt, sættes i lige Linie.

2.

Kan ikke saa beqvem og fladagtig Steen haves, skal Giærderne af Græs-Tørv eller Hnøyser opsættes 2½ Alen tykke i Grunden, men runde og smalle oven paa; Disse Giærder sættes uden nogen Steen imellem, (undtagen een Rad i Grunden paa hver Side, om den kan haves,) med Græs-Sværen udvendt paa begge Sider, og overalt, hvorved de ikke alleene blive troefaste, saa at de med liden Forbedring altid kunne staae,

 men

men endog inden kort Tiid rigelig ville betale det paa dem anvendte Arbeyde, da de strax det første Aar, efterat de ere satte, give godt Græs, naar Græs-Roden er nogenledes god; Disse Giærder skulle være 2¼ Alen høye, naar de ere sunkne.

3.

Hvor ellers Grunden er blød, eller ikke fast og stadig nok for Tyngden af Steen-Giærder, saa det kunde frygtes, at de vilde synke og falde ud, bør Giærdet imellem paa deslige bløde Stykker heller sættes af Græs-Torv eller Hnøyser, paa den Maade, som den 2den Artikel formelder, omendskiøndt der ellers kunde være Leylighed til god Steen.

4.

Hvor Grunden er god og fast, udstikkes en Veit eller Grøft uden for Giærdet ¼ Alen dyb, skraaes ned og ud ad, ¾ Alen fra Giærdet; Er Grunden blød og myragtig, afledes Vandet ved en Grøft eller Rende 1 Alen dyb, og meer, om det behøves; Men saadan Rende graves ikke langs, eller tæt ved, Giærdet, paa det ikke Grunden derved skal svækkes og Giærdet falde ud, men ud ad til den Kant, hvor Vandet bedst har Affald.

5.

Enhver skal være forbunden, aarlig at sætte 6 Favne Steengiærde eller 8 Favne Jordgiærde for sig selv, og lige saa meget for hver arbeydsfør Mands-Person, han haver i sin Tieneste; Men sætter han over dette fastsatte Maal, skal han af den Fond eller Summa, som Vi hertil allernaadigst ville bestemme, nyde til Opmuntring for saadan sin Arbeydsomhed, for hver Favn Steen-Giærde 16 Sk., og Jord-Giærde med Græs-Svær overalt beklædt 12 Sk. Dansk Courant, hvilken Belønning dog allene bliver for Bondestanden, samt dem iblant

Præste-

Præsteskabet, som have de allerringeste Præste-Kalde; For andre Slags-Giærder af Steen eller Jord gives ingen Belønning, ikke heller, om ikke alt, saavel det fastsatte Maal, som hvad derover sættes, er af den Beskaffenhed, som i det foregaaende Allernaadigst er paabuden.

6.

Skulde det findes umueligt at faae enten beqvem Steen, eller Græs-Torv til saadanne Giærder, som her ere anordnede, maae i deres Sted graves omkring Tunet ligesaa langt aarlig, som om Giærderne foran er sagt, hvilken Grav eller Grøft skal være i det mindste 1 Alen dyb og oven til 1½ Alen bred, men i Grunden ¾ Alen bred; Al den Muld, som deraf opgraves, kastes op paa Bredden af Grøften, ind ad Tunet, saa høyt og brat, som den mueligst kan ligge. Men som saadan Indhegning ikkun vil blive lidet bestandig, og altiid behøve Arbeyde og Forbedring, saa maae samme heller ikke bruges, uden paa de Stæder, hvor det maatte befindes yderst umueligt at faae enten Græs-Torv eller Steen; Hvilket da ved en lovformelig Besigtelse og Grandskning paa Stædet, af vedkommende Sysselmand med tiltagne forstandige Mænd, skal paaskiønnes og afgiøres.

7.

Hvor Giærde falder imellem Gaarde og Tune, skal det opsættes med fælles Arbeyde af lige mange og duelige Folk fra hver af slige Naboe-Gaarde, saa langt deres Tune ligge sammen; Men den af dem, som best forstaaer at sætte Giærdet, eller vil have det best sat, skal forestaae Arbeydet og derudi adlydes; Gaaer Alfar-Vey der igiennem, bekoste de begge Leed derfor, og holde det ved lige; Leedet skal være forsvarligt, og saaledes hænge paa Jern-Hængsler, at det lukkes til af sig selv.

8. Det

Det skal paaligge Repstyrerne eller Sognefogderne, dog under Syssełmandens Opsyn, at paasee, at Giærderne aarlig blive saa langt og forsvarligen opsatte, som meldt er, samt siden vedborligen holdte ved lige; Til hvilken Ende de skulle deele Reppens eller Bøygdens District mellem sig med Sysselmandens Samtykke, samt, til den i Lands-Loven foreskrevne Tiid, samtligen eftersee i Bøygden, om og hvorledes den anbefalede Giærdesætning og Vedligeholdelse er bleven sat i Værk. Findes da noget derudi at mangle, skal den Skyldige bøde for hver Favn Giærde, som enten mangler, eller ikke er forsvarligen opført efter denne Anordning, eller og ikke tilborlig holdt ved lige, 10 Skilling til Bøygde-Cassen, som Repstyrerne strax skulle udpante, og han desuden være pligtig, det følgende Aar at opsætte det manglende foruden det han ellers bør opsætte; Mangler noget endnu, bøde han for det alt, som før er sagt. Men befindes saadan Mangel hos ham i 3 Aar efter hinanden, skal han bøde samme Bøder, og derforuden udsettes fra Jorden, for saadan hans Ulydighed og Dovenskab, om han er Leylænding, paa det at en dueligere Opsidder dertil kan vorde antagen. Men er han en Selveyer, bøde dobbelte Bøder for hver Favn som mangler, eller ikke er forsvarligen opsat eller holdt ved lige; og vedbliver han i 3 Aar at forsømme det anbefalede herudi, have Repstyrerne Magt til, efter Overlæg med Sysselmanden, at bestille og betinge andre Folk til Arbeydets Iværksættelse, paa den Skyldiges Bekostning, som i Mangel af mindelig Betaling udpantes af hans Boe uden videre Lovmaal.

9.

Om nogen, være sig Bonde eller Kongel. Betient, Geistlig eller Verdslig, setter sig imod Repstyrernes eller andre Øvrigheds-Personers Anstalter i Henseende til Giærdesætningen, eller hindrer de Folk, som Repstyrerne sette til at fuldføre det derudi

udi manglende Arbeyde paa de Skyldiges Bekostning, skulle Repstyrerne strax uden ringeste Anstand, Ophold, eller Forevending, indstævne den Skyldige med Politie-Varsel for Sysselmanden, som strax skal kiende paa Sagen; Og befinder han da, at nogen haver med virkeligt Forbud, eller legemlig Modstand, hindret eller afværget den Giærdesætning, som enten ved Repstyrerne eller andre Øvrigheds-Personer er bleven foranstaltet, og enten efter denne Forordning eller andre Love befalet, da skal den Skyldige, i Fald han er Bonde, bøde 2 Rdlr. til Bøygde-Cassen; og er han verdslig Kongel. Betient, skal han bøde til Bøygde-Cassen 3 Rdlr., og ligesaa meget til den Islandske Justitz-Cassa; men er han geistlig, da bøde han 3 Rdlr. til Bøygde-Cassen og ligesaa meget til fattige Præste-Enker; Lige Straf skulle de være underkastede, som sette sig mod Udpantning for de Bøder, som de maatte blive pligtige at yde for deres Forseelser imod denne Anordning. Alle de Bøder, som i Følge samme tilfalde Bøygde-Cassen, skulle ellers gaae til lige Deeling imellem Bøygdens Fattige, og Repstyrerne, for deres med denne Indretning havende Umage, ligesom og de iblant dem, som herudi maatte udmærke sig ved nogen besynderlig Fliid, kunne desuden giore sig Haab om videre Belønning derfor efter Omstændighederne; hvorimod de, dersom de herudi forsømme deres Pligter, blive af Sysselmanden at tiltale og uden Appel at dømme til Bøder til Bøygdens Fattige efter deres Forseelses befindende Beskaffenhed og deres Formue.

10.

Saasom Tuerne udgiore den anden store Hindring for Jordbruget, saa skulle de og herefter aarligen borttages, hvor Tunene eller Hiemme-Markerne findes med dem at være bevoxne, saa at Tunet efter Haanden kan blive jævnt. Hvorfor ogsaa alle og enhver, som haver et med Tuer bevoxet Tun, skal aarligen slette og jævne 6 Favne i fiirkandt for sig selv, og lige

ge saa meget for hver arbeydsfør Mandsperson, han haver i sin Tieneste og bruger til Gaardens Arbeyde.

II.

Tuerne stikkes op i firkantede Stykker, hvorfra Mulden skiæres med en Lee, saa at Græs-Tørven bliver een Haandbreed Tyk tilbage; Ligesaa dybt optages end videre Mulden af Tuen, hvorudi de firkantede Stykker siden nedfældes, og med een Klubbe udbankes, saaleedes at Kanterne slutte vel sammen. Jo bedre Græssværen udbankes, (dog ey saa stærkt, at den gaaer i Stykker) jo meere beqvem bliver den til at modtage Giødselen, og at bære meget Græs, hvorfor og disse Tørve opskiæres saaledes, at de ikke fuldkommen fylde Hullet paa alle Kanter, førend de ere udbankede. Den afskaarne og opgravede Muld udbredes som Giødsel paa de Tuer, som det Aar ikke skulle jævnes; Hvilket endog er nyttigt, om Jævningen skeer noget tidlig om Foraaret, men især, om den skeer om Efterhøsten, saavelsom og at brede den tyndt ud paa det jævnede Tun. Besynderlig kan denne Muld tiene til at qvæle Mossen paa de dermed bevorne Tuer, ligesom den og siden skaffer den beste Græsbund, naar Giødsel, Aaret efter, kommer derpaa. Den saaleedes udbreedte Muld behandles og rives om Sommeren med Klaurene eller Møgriverne, ligesom anden Giødsel. Hvad Steene, som findes i og under Tuerne, samles flittig sammen og bortføres, eller kastes i Grunden paa de Stæder, hvor Giærder skulle opsettes. Men forekomme saa store Steene i Tunet, at de ikke med Gaardens Mandskab kunne veltes til Giærdestædet, jævnes dog omkring dem, og de overdækkes med den Muld, som opgraves og bliver til overs efter Tuernes Jævning, da den Græssvær omkring disse Steene, som ellers kom til at ligge under Mulden, opstikkes og lægges oven paa, saa langt den kan række, og især øverst, paa det at den dessnarere kan græsbindes.

12. Paa

Paa det Tunets Jævning kan komme Giærdesætningen til Nytte, og Arbeidet falde des lettere, saa jævnes Tunet under eet og efter Haanden, ligesom Giærdet opsettes, paa det den Muld, som overbliver fra Tuerne, og maatte blive for overflødig til at breede paa Tunet, kan legges i Grunden af Giærdet, tillige med den Steen og Gruus, som forekommer i Tunet.

13.

Findes Tuer saa døde og fordervede, at de ansees unyttige til at nedlegges til Græs-Vext, eller de ikke hænge sammen, bortføres de til Fyldning i Giærderne, eller til at overdække de store Steene i Tunet, som ikke kunne bortvæltes, eller og til at opfylde sumpige, suure og vaade Stæder, om nogle saadanne skulde findes i Tunet, hvorfra Vandet ikke begeqvemmelig med Grøfter kan afledes. Det Stykke af Tunet, hvor disse unyttige Tuer have staaet, opspades om Høsten, og Jord-Klumperne sønderhakkes, hvilket paa nye igientages næst paafølgende Foraar, da Stykket overbredes med nogen Giødsel efter Evne, og derefter besaaes med Korn, om det er at faae, hvorpaa Kornet nedhakkes med smaae Jern-Hakker, eller og med Klaurer eller Møg-River; I Mangel af Korn besettes Stykket med Kartøfler, om de kunne haves, eller og besaaes gandske tyndt med Næpe-Frøe, efterat det først er slettet med Klaurer, hvilket atter skeer med andre River efterat Frøet er saaet.

14.

Tuerne kunne og bruges til Giærdesætningen, i hvilket Tilfælde Tuens Kant først rundt om stikkes løs, saaledes, at Kanten bliver faststiddende nederst ved den øvrige Mark, hvorefter Tuen afstikkes i passelige Stykker, siden graves Mulden løs inden af den tilbage staaende Kant, som bankes ned med Klub-

ben, indtil den bliver jævn og lige med den imellem Tuerne værende Græs-Bund.

15.

Hvo som aarlig jævner meere af sit Tuun, end den i 10 Art. fastsatte Strækning, skal nyde for hver Favn i firkant, som er derover, 8 Sk. i Præmie, og den som sig til dette Præmium, saavelsom det i 5te Art. lovede, anmelder, skal derfor fremviise Repstyrernes Attest om Sagens Rigtighed, hvilken Attest desuden bør være forsynet med Præstens og Sysselmandens Paategning til desmeere Vished. Skulde ellers nogen Leylænding saaledes udmærke sig, enten med Giærde-Sætning eller Tuers Jævning over det fastsatte Maal, at hans Hosbonds Gaard derved blev saa anseelig forbedret, at den derfor kunde agtes at være forhøyet i sit Værd, finde Vi det allernaadigst at være tilbørligt, at saadan en Leylænding, om han af Hosbonden udsiges af Gaarden, eller hans Enke og Børn, naar han døer, og ingen af dem bliver ved Gaarden, nyde nogen Kiendelse for saadan Forbedring, efter Sysselmandens og uvillige Dannemænds Skiønsomhed, om Vedkommende selv ikke kunne i Mindelighed foreenes derom.

16.

Repstyrerne skulle, under Sysselmandens Opsigt, have nøye Indseende med Tuernes Gravning.

De samme Straff-Bøder, som i foregaaende 8. og 9de Art. ere fastsatte for Forsømmelse med Giærde-Sætningen, skulle ligeledes i alle Puncter giælde, om Forsømmelse begaaes med Jævningen.

17.

Og som Vor allernaadigste Villie og Ønske er, at Korn Avlingen i Island maatte komme i Brug og Udøvelse, hvortil Vi de foregaaende Aar allernaadigst have foranstaltet Sæde-Korn oversendt til Forsøg til Havnene paa Sønderlandet, saa ville Vi, til videre, end ydermeere, til bemeldte Avlings desto større Opmuntring,

Aller-

Allernaadigst tilsige enhver, som kan frembringe ½ Tønde moedent Rug, eller Byg, 1½ Rdlr. Præmie, og for en heel Tønde af samme, 3 Rdlr. Præmie. De som dertil have Evne og Lyst, tilbereede et Stykke Jord paa deres Tun eller uden for, som det kan falde beqvemmest, med Indhegning, Opspadning og Jævning, og kaste derpaa alt hvad som er tienligt til Giødsel, saasom: Tørv-Muld, gammel Aske, eller og lidet Koe-Møg, om det haves, som dog i det mindste maae være et Aar gammelt. Til saadan Dyrkning i smaat er Jordens Opspadning tilstrekkelig, og ligesaa sikker, som at pløye, naar Jorden vel hakkes over det udsaaede Korn; men naar Indbyggerne skulle fatte Lyst til at gaae videre med Avlingen, ville Vi allernaadigst være betænkte paa, hvorledes de kunne blive hiulpne og understøttede med beqvemmere Redskaber.

18.

Med Kartofler er Sønderlandet og nogle Stæder paa Vesterlandet blevne i de foregaaende Aar forsynede til Forsøg, samt Præmier udsatte for denne Avling. Og da det er befundet, at denne Vext der i Landet, ligesom paa andre Stæder, lykkes i alslags Jord, undtagen i Leer-Jord og paa vaade Stæder, ja endog meget vel i gammel Aske, hvoraf mange Gaarde have Overflødighed, i hvilken Dyrkningen desuden er let, og koster ikkun gandske liden Umage, saa formode Vi Allernaadigst, ligesom Vi og herved ville have anbefalet, at Indbyggerne flittigen ville lægge sig paa at dyrke denne i Huusholdningen saa nyttige Jordfrugt, da dem ey alleene dertil frembydes saa ønskelig Leylighed, samt Fordeel deraf, men de og derved tillige kunne allerunderdanigst efterkomme Vor Allernaadigste Villie og Velbehag.

19.

Ikke mindre formode Vi, at Indbyggerne have ladet sig være angelegent, at bruge til Kaal- og Næpe-Gaarders Anlæggelse det Frøe, Vi Allernaadigst have besørget oversendt, hvilket

ket Vi og fremdeeles ville lade foranstalte, naar Os allerunderdanigst indberettes, at de vedbørlig benytte sig deraf.

Hvorefter Alle og Enhver allerunderdanigst have sig at rette. Givet paa Vort Slot Christiansborg udi Vores Kongelige Residence-Stad Kiøbenhavn den 13de Maji 1776.

Under Vor Kongelige Haand og Seigl.

Christian R.

Moltke. Prætorius. Erichsen.

Wormskiold.